

ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ
ΘΕΩΡΗΤΙΚΗΣ ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗΣ Γ' ΛΥΚΕΙΟΥ
4 ΙΟΥΝΙΟΥ 2014
ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΕΣ ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ

A1 Αν θέλαμε να αναζητήσουμε κάποιες ομοιότητες με ένα θεατρικό έργο στο παραπάνω απόσπασμα θα μπορούσαμε να επισημάνουμε αρχικά τη **συμμετοχή πολλών προσώπων** (πρωταγωνιστές-δευτεραγωνιστές-τριταγωνιστές). Στο συγκεκριμένο απόσπασμα στο προσκήνιο βρίσκονται η μάνα και ο Γιωργής και πλαισιώνονται από τον πρωτόγερο του χωριού («ο πρωτόγερος του χωριού»), τους γονείς του α' υιοθετημένου κοριτσιού («ο πατήρ του κορασίου», «η σύζυγός του έκλαιεν»), τα αδέρφια του Γιωργή («οι μικροί των αδελφών μου μισθοί») καθώς και το β' υιοθετημένο κορίτσι, το οποίο και κατονομάζεται («Δος το πίσου το Κατερινιώ»). Ένα δεύτερο στοιχείο θεατρικότητας είναι η **ύπαρξη –έστω και συντόμων- διαλογικών μερών**, τα οποία προσδίδουν ζωντάνια και αμεσότητα στο κείμενο. Ενδεικτικά μπορεί να αναφερθεί ο διάλογος του Γιωργή με τη μητέρα του σχετικά με τη β' θετή κόρη και την απόρριψή της από το Γιωργή, γιατί η Κατερινιώ δεν ανταποκρινόταν ούτε κατά το ελάχιστο στις προσδοκίες του («Δος το πίσου ... είναι αδελφή σας»). Ως τελευταίο θεατρικό στοιχείο θα μπορούσαμε να προσθέσουμε την **ύπαρξη σκηνών που θυμίζουν θεατρικές πράξεις**. Μία σκηνή γεμάτη παραστατικότητα αφορά τη διαδικασία της α' υιοθεσίας, όπου ο πρωτόγερος σηκώνει το παιδί στα χέρια του, το δείχνει στους παρισταμένους και παρουσιάζονται οι αντιδράσεις των βιολογικών γονιών του παιδιού και της Δεσποινιάς («Έξωθεν αυτής ... εξενίσθησαν παρ' ημίν»). Εναλλακτικά, ως σκηνή που αποτυπώνει την ένταση και την κορύφωση συναισθημάτων των προσώπων θα μπορούσε να αναφερθεί ο διάλογος του Γιωργή με τη μάνα σχετικά με το Κατερινιώ («Δος το πίσου ... είναι αδελφή σας»).

B1. Ο Βιζυηνός χρησιμοποιεί στο έργο του «μία ποικίλη, πλούσια γλώσσα υψηλού ήθους, λόγια λαϊκή, ιδιωματική». Η γλώσσα της πεζογραφίας την εποχή συγγραφής του κειμένου είναι η καθαρεύουσα. Αυτήν ακολουθεί και ο συγγραφέας υιοθετώντας όμως ταυτόχρονα την ποικιλία στον τρόπο έκφρασης, καθώς συνυπάρχουν στοιχεία δημοτικής και ιδιωματικοί τύποι από την περιοχή καταγωγής του.

Πρόκειται λοιπόν για μια μικτή γλώσσα. Η γλωσσική ποικιλία προσδίδει στο κείμενο αρμονία, ζωντάνια και παραστατική απόδοση των δεδομένων της εποχής. Η απλή γλώσσα του μικρού Γιωργή και η λαϊκή γλώσσα με τους ιδιωματισμούς των διαλόγων είναι βασικό στοιχείο που συντελεί στην αληθοφανή αποτύπωση των προσώπων, στο ρεαλισμό και στην αμεσότητα του διηγήματος. Στη μεγαλύτερη έκταση του διηγήματος επιλέγεται η

“μετριοπαθής” κατά τον Κ. Μητσάκη **καθαρεύουσα, η οποία ακολουθείται στα αφηγηματικά και περιγραφικά μέρη του κειμένου**. Αυτή είναι σύμφωνη και με τη λογοτεχνική πεζογραφική παράδοση της εποχής. Είναι μία καθαρεύουσα όχι ψυχρή και “γραφειοκρατική”, αλλά δουλεμένη και λογοτεχνικά επεξεργασμένη, π.χ. «*Ἡ εἰσοδός του εἰς τὸν οἶκον μας ἐγένετο οὐχ ἦττον ἐπιβλητικὴ καὶ τρόπον τινὰ ἐν θριάμβῳ ... Ἐξωθεν αὐτῆς ὁ πρωτόγερος ἐσήκωσεν τὸ κοράσιον ὑψηλὰ εἰς τὰς χεῖρας του καὶ τὸ ἔδειξεν ἐπὶ τινὰς στιγμὰς εἰς τοὺς παρισταμένους*». Αντίθετα, **δημοτική γλώσσα εμφανίζεται κατά κύριο λόγο στα διαλογικά μέρη** του κειμένου με όλα τα πρόσωπα που συμμετέχουν σ’ αυτούς τους σύντομους διαλόγους π.χ. «*Ἐνόμισα ὅτι σύ θ’ ἀγαπήσης τὸ Κατερινιά ... Μας εἶναι ὅλως διόλου ξένη*». Στα διαλογικά αυτά μέρη εντάσσονται και τα ιδιωματικά στοιχεία «*Ἐγὼ θὰ σε φέρω μίαν ἄλλην...*». Βέβαια, πρέπει να αναφέρουμε πως **οι παραπάνω διαχωρισμοί δεν είναι απόλυτοι**: έτσι, είναι χαρακτηριστικό πως σε ορισμένα σημεία ο απλός και καθημερινός τρόπος έκφρασης των λαϊκών προσώπων ευπρεπίζεται και πλησιάζει την καθαρεύουσα π.χ. τα λόγια της μητέρας «*δὲν τὸ ἔφθανε πῶς ἐγεννήθη κοιλιάρφανο, μόν’ ἀπέθανε καὶ ἡ μάνα του*».

B2 α) Ο αφηγητής καταφεύγει στην τεχνική της **επιτάχυνσης – σύνοψης χρόνου**, για να καταγράψει τα γεγονότα που σχετίζονται με την πρώτη θετή κόρη της Δεσποινιάς. Χαρακτηριστικό είναι πως **συμπυκνώνει** το πέρασμα της κόρης αυτής μέσα σε 4 μόνο σήματα σε ασύνδετο σχήμα «*τὸ ξένον κοράσιον ηὐξήθη, ανετράφη, ἐπροικίσθη, υπανδρεύθη*». Η επίσπευση της αφήγησης οφείλεται αφενός στο ότι το συγκεκριμένο κορίτσι δεν πρόσφερε στον οικογενειακό τους βίο τίποτα περισσότερο εκτός από δυσχέρειες και αφετέρου στο ότι ο ίδιος ο Γιώργης, λίγο μετά την υιοθεσία της, αναχώρησε για το εξωτερικό («*Ἐνὼ δὲ μετ’ ὀλίγον χρόνον ἐγὼ μὲν ἐπλανώμην νοσταλγῶν ἐν τῇ ξένῃ*») κι έτσι δεν είχε άμεση αντίληψη των γεγονότων, που συνέβαιναν στο πατρικό του σπίτι. Εντούτοις, η εξόφθαλμα μεροληπτική συμπεριφορά της μητέρας προς το νέο μέλος της οικογένειας προκαλεί το παράπονό του, καθώς αναγνώριζε τις μεγαλύτερες δυσκολίες που είχαν να αντιμετωπίσουν τα αδέρφια του. Περιληπτικά, με γλαφυρότητα αλλά και φανερή ειρωνεία αποτυπώνεται το πέρασμα του θετού κοριτσιού από τον οικογενειακό τους βίο (επιτεινόμενη από την υιοθεσία οικονομική δυσχέρεια της οικογένειας και συνεπακόλουθη ανακούφιση των αδερφών του, όταν το κορίτσι αυτό, αφού πρώτα το προίκισαν πλουσιοπάροχα, παντρεύτηκε και απομακρύνθηκε από τον οικογενειακό τους κύκλο). Σε κανένα σημείο δεν φαίνεται πως τόσο ο αφηγητής όσο και τα αδέρφια του αισθάνθηκαν την υιοθετημένη αυτή κόρη σαν αληθινή τους αδερφή. Για τους παραπάνω λόγους λοιπόν ο Βιζυηνός επέλεξε στο συγκεκριμένο χωρίο τη σύντμηση του χρόνου κάνοντας ιδιαίτερα αισθητή τη δική του απουσία.

B2 β) Στη συγκεκριμένη σκηνή του διηγήματος όπου παρακολουθούμε τη σύγκρουση μητέρας και γιου για το β' υιοθετημένο παιδί, η μητέρα καταφεύγει σε μια σύντομη αναδρομική αφήγηση. Σε αυτήν η Δεσποινιά προσπαθώντας να αντικρούσει τα λογικά επιχειρήματα του Γιωργή («Μα εκείνη θα ήτο παιδί σου ... Μας είναι όλως διόλου ξένη») αντιτάσσει το συναίσθημα θέλοντας να συγκινήσει το Γιωργή και υποστηρίζει ότι το παιδί είναι δικό της, καθώς, όπως περιγράφει, το ανέλαβε και το ανέθρεψε από βρέφος, το θήλασε και το κοίμισε στην κούνια των παιδιών της και γι' αυτό το θεωρεί δικό της («Το επήρα τριών μηνών...αδελφή σας»). Με αυτά τα λόγια της μάνας γυρίζουμε στο παρελθόν και με τον τρόπο αυτό γίνονται γνωστά στον αναγνώστη κάποια γεγονότα που ο βασικός αφηγητής (ο Γιωργής) δεν είχε παρουσιάσει, αφού το διάστημα εκείνο απουσίαζε στην ξενιτιά και δεν ήταν δυνατό να γνωρίζει τι συνέβαινε στο πατρικό του σπίτι. Έτσι, καλύπτονται όλα τα χρονικά επίπεδα της ιστορίας και αποφεύγονται τα αφηγηματικά κενά που η εσωτερική εστίαση είχε αφήσει. Επιπλέον, φωτίζεται πλήρως κάθε πτυχή της συμπεριφοράς και του ήθους της μητέρας, την οποία ο αναγνώστης δύναται να δικαιολογήσει για τις επιλογές και τη μυστηριώδη συμπεριφορά της. Πίσω από τα λόγια αυτά διαφαίνεται η τραγικότητα της γυναίκας αυτής, που μέσα από τις υιοθεσίες και τις δοκιμασίες που υφίσταται προσπαθεί να εξιλεωθεί για το άγνωστο ακόμα στους αναγνώστες αμάρτημά της και να λυτρωθεί.

Γ1. Αν και δεν γίνεται ξεκάθαρη αναφορά για τους λόγους που οδήγησαν τους φυσικούς γονείς του κοριτσιού στην απόφαση να το παραδώσουν σε μία νέα οικογένεια, ο βουβός και ταυτόχρονα διακριτικός πόνος του πατέρα και ο έκδηλος σπαραγμός της φυσικής του μητέρας κάνουν σαφές πως η ανάγκη - προφανώς οικονομική - ήταν αυτή, που στην ουσία τους επέβαλλε μία τέτοια επιλογή («Ο πατήρ του κορασίου ήτον ωχρός και έβλεπε περιλυπος εμπρός του. Η σύζυγός του έκλαιεν ακουμβημένη εις τον ώμον του»). Σε αντιδιαστολή, τελείως διαφορετικά ήταν τα συναισθήματα της νέας του μητέρας, της Δεσποινιάς· η ευτυχία της για το νέο μέλος της οικογένειάς της, αλλά και η έκδηλη αγωνία και αδημονία της μέχρι την ολοκλήρωση της τελετής, χωρίς κάποιο σημάδι συμπόνιας για τους φυσικούς γονείς, αποδίδονται με αφηγηματική δεξιότητα («Η μήτηρ μου έτρεμεν εκ του φόβου ... κανείς δεν απέκριθη»). Ο Βιζυηνός και στο σημείο αυτό καταφέρει να εισδύσει στα μύχια της ψυχής των ηρώων του και να αποδώσει με αφηγηματική οικονομία το συναισθηματικό τους κόσμο και τις ψυχικές τους διακυμάνσεις.

Δ1)

Ομοιότητες

1. Το έκθετο παιδί στο απόσπασμα του κειμένου «Οι άθλιοι των Αθηνών» είναι κορίτσι, όπως αντίστοιχα θηλυκού γένους είναι και τα δύο παιδιά τα οποία υιοθετεί η Δεσποινιά («Κορίτσι, Το λένε Τασούλα ...που το λέει»),

(«προηγέθησαν μετά του κορασίου»), («Αλλ' οποία υπήρξεν η έκπληξις ... εις την αγκάλην της εν δεύτερον κοράσιον ταύτην την φοράν εν σπαργάνοις»). Μάλιστα όσον αφορά στη δεύτερη υιοθεσία το μικρό κορίτσι το οποίο φέρνει στο σπίτι η Δεσποινιώ στο Αμάρτημα είναι βρέφος σε σπάργανα («εν σπαργάνοις») όπως και το κορίτσι στο κείμενο του Κονδυλάκη.

2. Και στα δύο προς εξέταση κείμενα φωτίζονται οι δυσκολες οικονομικές συνθήκες στις οποίες βρίσκονταν οι άνθρωποι εκείνης της εποχής. («Αι οικονομικά δυσχέρεια εκορυφώθησαν», «θα ήτο παιδί καμιάς φτωχής»). Παρόλο που μάλιστα δε δηλώνεται άμεσα, γίνεται φανερό ότι η οικονομική ανέχεια ώθησε τους γονείς του πρώτου κοριτσιού να δώσουν το παιδί τους για υιοθεσία. Η ψυχολογική κατάσταση στην οποία βρίσκονται, πλήρως συντετριμμένοι, («Ο πατήρ του κορασίου ήτον ωχρός ... εμπρός του», «Η σύζυγός του έκλαιεν ακουμβημένη εις τον ώμον του») αποκαλύπτει ότι δεν επιθυμούσαν να δώσουν το παιδί τους για υιοθεσία και ότι η ενέργειά τους εδράζεται στην ανάγκη.

3. Η ύπαρξη έκθετων παιδιών δείχνει να ήταν ένα σύνηθες φαινόμενο σε παλαιότερες εποχές και δεν ακολουθούσαν επίσημες, γραφειοκρατικές διαδικασίες κατά τη διάρκεια μιας υιοθεσίας, όπως γίνεται σήμερα. Έτσι, στην πρώτη υιοθεσία της μητέρας ακολουθείται ένα εθιμοτυπικό – τελετουργικό που συνηθιζόταν κατά την εποχή του Βιζυηνού στη Θράκη και στη δεύτερη υιοθεσία η Δεσποινιώ απλώς μεταφέρει το πεντάρφαγο κορίτσι στο σπίτι χωρίς να λογοδοτήσει σε κανέναν. Ομοίως στο προς εξέταση απόσπασμα το πρωταγωνιστικό πρόσωπο, ο Τάσος, αναλαμβάνει την οικονομική φροντίδα του μικρού κοριτσιού που το έριξαν «στην κάσσα που κοιμότανε την ώρα της βροχής», χωρίς τη μεσολάβηση κάποιου επίσημου – κρατικού φορέα.

Διαφορές

1. Μια βασική διαφορά που εντοπίζεται ανάμεσα στα δύο προς εξέταση κείμενα είναι ότι η Δεσποινιώ στο «Αμάρτημα της μητρός μου» οδηγείται συνειδητά σε υιοθεσίες, καθώς κίνητρό της είναι ο ενοχοποιημένος της ψυχισμός («επηύξησε τον αριθμό ... κατώρθωσε να υιοθετήσει», «η μήτηρ μου έτρεμεν ... ματαιώση την ευτυχίαν της», «και ευχαριστημένη τρόπον τινά ... εκπλήξεως αδελφούς μου»). Αντίθετα, στο απόσπασμα «Οι Άθλιοι των Αθηνών» ο Τάσος οδηγείται συμπτωματικά και εξ' ανάγκης στην ανάληψη της οικονομικής φροντίδας του μωρού (της Τασούλας), καθώς το παιδί αφέθηκε δίπλα του έκθετο την ώρα που εκείνος κοιμόταν («Όχι, κυρούλα, σούπα, τώρριξαν χθες την νύχτα ... βροχής»).

2. Μια δεύτερη διαφορά που γίνεται εμφανής είναι ότι στο κείμενο του Κονδυλάκη αναφέρεται ως εναλλακτική λύση της υιοθεσίας / οικονομικής φροντίδας των παιδιών το Βρεφοκομείο. Εκεί φαίνεται ότι κατέληγαν τα έκθετα παιδιά σε περίπτωση που δε βρισκόταν κανείς να αναλάβει τη φροντίδα τους («Στο Βρεφοκομείο θα το πας;»). Μια ανάλογη εναλλακτική δυνατότητα δεν παρατηρείται στο διήγημα του Βιζυηνού.